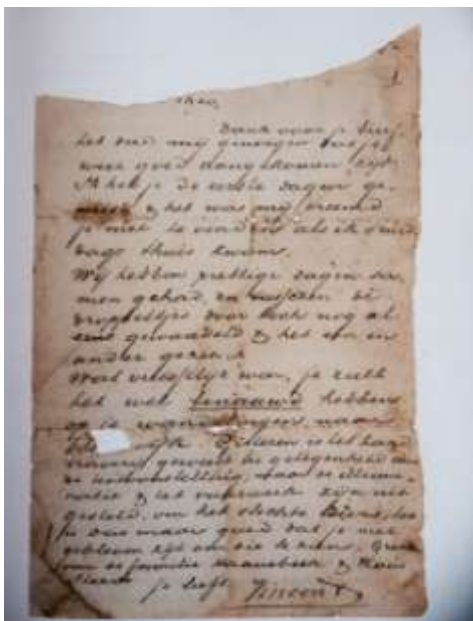

De brieven van Van Gogh

Tijdens een rondwandeling door het dorp, vertelt ieder gids wel iets over de vele brieven die Vincent schreef in zijn leven. Hoe belangrijk waren de brieven voor Vincent, aan wie schreef hij de brieven, welke relatie is er tussen zijn brieven en zijn kunstwerken, hoe maakte hij zijn brieven op? Om een antwoord te geven op deze en andere vragen heb ik onder andere het mooie boekje "Van Gogh en zijn brieven" van Leo Jansen van het Van Gogh museum bestudeerd. De teksten in de opgenomen brieven zijn niet leesbaar, ze geven echter wel een indruk van het karakter van de brieven.

De vijf periodes van Vincent

Kijkend naar de brieven van Vincent, kun je vijf periodes onderscheiden. De **eerste periode** (1872-1875) begint op Vincents 19-jarige leeftijd. Hij beschrijft in zijn brieven, veelal aan zijn jongere broer Theo ("Waarde Theo"), hoe enthousiast hij wordt voor schilders, maar ook voor schrijvers en de natuur. In deze brieven uit de "Goupil-periode", zien we hoe Vincent zich intellectueel ontwikkelt en hoe hij kunst en literatuur gebruikt om zich zelf te ontdekken.

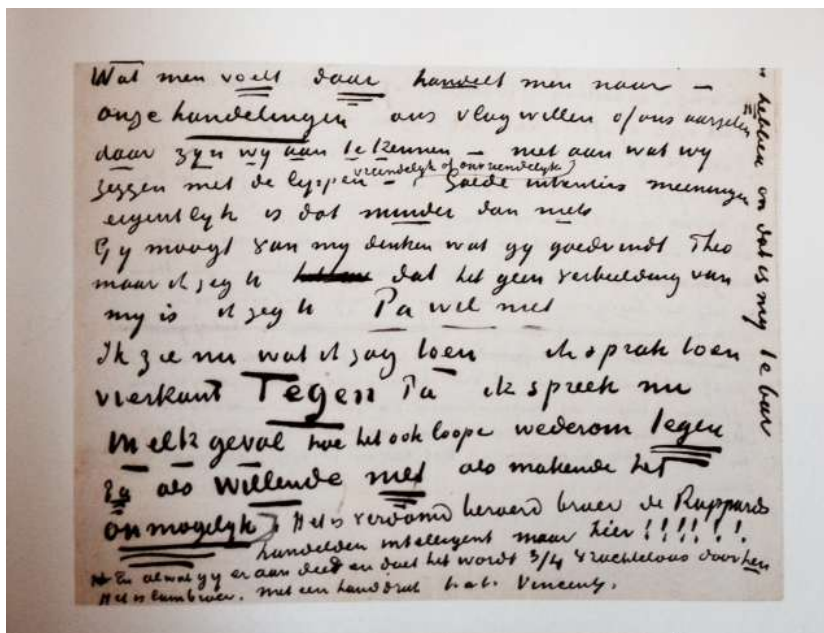
Het keurige handschrift in de eerste periode

.....

In zijn **tweede periode** (1875-1880), die we hier zijn religieuze periode noemen, wordt de toon van de brieven melancholischer. Bijbelse citaten en beschrijvingen van religieuze schilderijen zijn de belangrijkste onderwerpen in zijn brieven. Door zijn godsdienstfanatisme raakt hij steeds verder van zijn oude omgeving verwijderd. In deze periode hebben de brieven de functie van het zoeken naar de zin van het leven en naar zijn plaats in het leven.

In 1880 begint Vincent, sterk beïnvloed door broer Theo, met zijn autodidactische vorming als kunstenaar. Zijn brieven vormen een aanvulling, een complement, op zijn kunstenaarsloopbaan. Hij schrijft in deze **derde periode**, (1880-1885), die we kunnen beschouwen als zijn leerjaren, veel over Mauve, Millet en Van Rappard. Zijn brieven zijn veel meer technisch van aard dan in zijn tweede periode.

Jammer dat er uit de **vierde periode** (1885-1888) weinig brieven bekend zijn van Vincent. In deze Franse periode leefde Vincent geruime tijd bij zijn broer Theo in huis. In de nabijheid van Theo - immers zijn favoriete correspondent - viel de aanleiding tot het schrijven grotendeels weg. Des te meer jammer omdat hij in deze periode een artistieke verandering doormaakte, beïnvloed door Delacroix, Bernard en De Toulouse-Lautrec.

Het dynamische handschrift in zijn vierde periode

.....

Wanneer Paul Gauguin in 1888 het gele huis van Vincent van Gogh verlaten heeft, wordt Vincent geplaagd door frequent opkomende psychische crises. Het is pijnlijk om in deze **vijfde periode** (1888-1890) in een van zijn brieven te lezen : *“Nu eens onnoemelijke innerlijke angsten, dan weer momenten dat de sluier (...) opgelicht leek te worden”*. Helaas is het feit dat hij steeds meer waardering krijgt in de kunstenaarswereld, geen opsteker voor hem geweest.

Aan wie schreef Vincent van Gogh?

Van de brieven die we van Vincent kennen - 819 in totaal - schreef hij er onder andere 651 aan zijn broer Theo, 57 aan zijn toenmalige vriend Anton van Rappard en 21 aan zijn zus Wil. In deze laatstgenoemde brieven adviseerde Vincent zijn zus vooral “niet in de kunst te gaan”. Het is duidelijk dat hij zijn eigen teleurstellingen soms projecteert in deze brieven.

Een brief aan Amice Rappard

De aard van de brieven van Vincent

Vincent schreef zijn brieven in het Nederlands, soms in het Engels en met name vanaf 1885 in het Frans. Zijn brieven mogen niet beschouwd worden als een dagboek, het zijn geen beschrijvingen van zijn dagelijkse handelingen. Wel kan men lezen hoe door de schilder belangrijke zaken beleefd worden; daardoor vormen zijn brieven een indringend zelfportret.

.....

De briefwisselingen kunnen onder andere gezien worden als een behoefte aan menselijk contact, als uitwisseling van ideeën met geestverwanten, als verantwoording voor zijn vorderingen aan mecenas broer Theo en tot slot soms als een poging een doel te bereiken bij een ander. Zo tracht hij bijvoorbeeld Theo over te halen om ook schilder te worden.

Het uiterlijk van de brieven

Heel boeiend is om te zien hoe in de loop van jaren het uiterlijk van Vincents epistels verandert. Zoals in de eerste twee foto's bij dit artikel te zien is, verandert de schrijfstijl (de ductus) in de tijd, maar is deze soms ook afhankelijk van zijn gemoedstoestand. Ook in een en dezelfde brief verandert vaker de ductus: wellicht onder invloed van het slechte licht en de genuttigde alcohol? De inhoud van de brieven is bijzonder ("literair"), maar de schetsen maken de brieven nog kunstzinniger. Dit opnemen van schetsen is wel gangbaar in bepaalde kringen in die tijd. Paul Gauguin maakt er ook vaak gebruik van. Vincent gebruikt deze tekeningen niet om een ander te vermaken, daar was hij te serieus voor, maar wel om de essentie van een tekening of schilderij weer te geven. Omdat Vincent steeds bekwamer en sneller werd in het schetsen, vormen deze schetsen dan ook een steeds belangrijker onderdeel van zijn brieven.

Een van de schetsen van de aardappeleters

.....

Tot slot: de relatie tussen brieven en kunst

Vincent wordt vooral als een groot kunstenaar beschouwd door zijn schilderijen, niet door zijn brieven. Zijn brieven geven slechts bij een klein deel van de ruim 2000 kunstwerken een toelichting. Maar wel komt duidelijk naar voren dat de schilder een boodschap aan zijn werk wil meegeven. Zo schrijft hij in zijn beginperiode: "Ik wil tekeningen maken die sommige mensen treffen" en in 1889: " (...) een kunst die troost biedt aan bedroefde harten". De auteur Leo Jansen zegt treffend: "Zoals de brieven en het werk met elkaar verbonden zijn, zo zijn in onze waardering voor hem, ook de mens en de kunstenaar samen komen te vallen".

Een schets van Gordina de Groot

Het is schoonzus Jo van Gogh-Bonger geweest die in 1914, ofschoon niet met ieders instemming, een groot aantal brieven publiceerde. Daardoor denken we vandaag de dag Vincent goed te kennen.

Piet Hooft van Huysduynen, Vincentre-gids